

บทที่ 6

จริยธรรมหนังสือพิมพ์ไทยในทัศนะของม.ร.ว.คึกฤทธิ์

การศึกษารวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารหนังสือ คำสัมภาษณ์ ปาฐกถา ต่างๆ สามารถสรุปประเด็นหลักเกี่ยวกับจริยธรรมหนังสือพิมพ์ไทยในทัศนะของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ได้ว่า ประกอบด้วย 1) ความรับผิดชอบต่อสังคม 2) การสนองสิทธิที่รับรู้ของประชาชน 3) สิทธิส่วนบุคคล 4) ความยุติธรรมในการรายงานข่าวและความเป็นกลาง 5) ความถูกต้อง ในการเสนอข่าวสาร

6.1 ความรับผิดชอบต่อสังคม (responsibility)

จากการวิเคราะห์เอกสารที่ปรากฏตามแหล่งต่างๆ พบว่าม.ร.ว.คึกฤทธิ์มีทัศนะ ว่า "เสรีภาพหนังสือพิมพ์มีขอบเขต" และขอบเขตที่สำคัญที่สุด คือ ความรับผิดชอบ

6.1.1 ขอบเขตการใช้เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ในทัศนะของม.ร.ว.คึกฤทธิ์

มีอยู่ 3 ประการ คือ

1) กฎหมาย

- "คนหนังสือพิมพ์ จะรักษาระรณะแห่งหนังสือพิมพ์ไว้ได้เพียงไรนั้น อยู่ที่เสรีภาพ ถ้าหากว่าคนหนังสือพิมพ์นั้นเป็นตัวของตัวเองอยู่ได้แล้ว เสรีภาพนั้นก็คงจะยังมีอยู่ แต่อาจมีอิทธิพลบางอย่างมาจำกัดเสรีภาพของคนหนังสือพิมพ์ลงไป อิทธิพลที่พูดถึงนี้ ไม่ได้หมายถึงกฎหมายบ้านเมืองอันว่าด้วยการพิมพ์การโฆษณาเพราะเสรีภาพของคนทุกคนนั้น จำกัดอยู่ภายในขอบเขตแห่งกฎหมาย ไม่มีผู้ใดที่จะมีเสรีภาพโดยสมบูรณ์ได้ หนังสือพิมพ์จึงจำต้องมีเสรีภาพอยู่ภายในขอบเขตแห่งกฎหมายเช่นเดียวกัน" 236

- "กฎหมายโบราณของไทยนั้นปรากฏว่า ผู้ใดพูดจาดูหมิ่นตำหนิติเตียนพระเจ้าแผ่นดินมีโทษถูกลากลิ้นและเอามะพร้าวหัวขาดปาก โทษนี้นับว่าเป็นโทษที่รุนแรงอย่างยิ่ง ถ้าจะคิดไปว่าพระเจ้าแผ่นดินไทยสมัยก่อนปกครองราษฎรแบบทารุณก็ถูก แต่ถ้าจะคิดดูให้ดี ๆ โทษอันรุนแรงนี้ก็ส่อให้เห็นว่าราษฎรก็คงจะทารุณพระเจ้าแผ่นดินไม่น้อยอยู่เหมือนกัน ผู้ปกครองแผ่นดินคนใดก็ตามที่กำหนดโทษนี้ไว้ในกฎหมายอาญาหลวง คงจะเป็นผู้ที่ถูกราษฎรวิพากษ์วิจารณ์เสียยับเยินจนแทบจะปกครองแผ่นดินไม่ได้มาแล้ว" 237

2) จาริตประเพณี แบบแผนที่ควรปฏิบัติ และวัฒนธรรมต่างๆ

นอกจากการใช้เสรีภาพต้องอยู่ภายใต้กฎหมายแล้ว ในวาระอื่น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ยังเห็นว่าขอบเขตดังกล่าวสมควรจะรวมถึงการไม่ละเมิดจาริตประเพณี แบบแผนที่ควรปฏิบัติ วัฒนธรรมต่างๆ และไม่ละเมิดเสรีภาพของผู้อื่นอีกด้วย เช่น

- มีผู้อ่านสยามรัฐถามม.ร.ว.คึกฤทธิ์ว่า อยากตั้งชื่อตัวเองว่า "หมา" แต่ทางราชการไม่ยอม จะเรียกว่าถูกตัดเสรีภาพได้ไหม ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ตอบว่า "ชื่อ หมา ก็ไม่เป็นสิริมงคลอะไรเลย การส่งเสริมเสรีภาพเป็นของที่รัฐบาลควรกระทำก็จริงแต่ขณะเดียวกันรัฐบาลต้องแนะนำราษฎรให้ปฏิบัติตนในทางที่ถูกที่ควรเหมือนกัน ใช่ว่ามีเสรีภาพแล้วจะปล่อยตามใจกันหมด" 238

- มีผู้อ่านสยามรัฐถามถึงความหมายของเสรีภาพ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ตอบว่า "เสรีภาพหมายถึงสภาพอันถูกปลดปล่อยจากการเหนี่ยวรั้งหรือควบคุมบางประการ กระทำให้บุคคลสามารถกระทำการต่างๆได้ตามใจ เมื่อการกระทำนั้นไม่เดือดร้อนต่อคนอื่นในสังคม เช่นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอันสุจริต ไม่เสียหายต่อชื่อเสียงส่วนตัวของผู้ใด" 239

237 ปาฐกถา "การต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพหนังสือพิมพ์"

238 ปัญหาประจำวัน, 10 พฤศจิกายน 2497

239 ปัญหาประจำวัน, 11 กุมภาพันธ์ 2498

3) ความรับผิดชอบ

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์หมายถึงการยึดเอาหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ไว้เหนือสิ่งใด และหน้าที่ในความหมายนี้ก็คือ การเสนอข่าวที่เที่ยงตรงต่อความจริงไม่มีการบิดเบือนจะด้วยเจตนาหรือเผลอเรอก็ตาม และการแสดงความคิดเห็นด้วยความรับผิดชอบ ซึ่งสัจธรรมสูงสุดที่หวังประโยชน์ของชุมชนส่วนใหญ่นี้

6.1.2 ความรับผิดชอบของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ในฐานะนักหนังสือพิมพ์

แบ่งเป็นความรับผิดชอบต่อ สังคม ผู้อ่าน และพนักงานสยามรัฐ

- "อย่างผมเขียนหนังสือพิมพ์ทุกวันนี้ ก็เขียนด้วยความรับผิดชอบต่อผู้อ่าน อะไรที่ทำให้ผู้อ่านเสียใจเสียทรัพย์เสียแรงหรือเสียคนผมก็ไม่เขียน นอกจากนั้นก็รับผิดชอบต่อบ้านเมือง อะไรที่ทำให้เกิดผลร้ายต่อบ้านเมือง ผมก็ไม่เขียนและก็ยังมีความรับผิดชอบอีกอย่างที่สำคัญอยู่คือความรับผิดชอบต่อเพื่อนฝูงที่มาร่วมแรงทำหนังสือพิมพ์สยามรัฐด้วยกัน อะไรที่จะมาทำให้เขาปิดโรงพิมพ์สยามรัฐ ทำให้พวกพ้องต้องหมดอาชีพ ระหกระเหินไปตามกันนั้น ผมก็ไม่เขียนเด็ดขาด" 240

- "ถ้าหนังสือพิมพ์ไม่มีเสรีภาพอันสมบูรณ์ในทางกฎหมายแล้ว ประชาธิปไตยก็บกร่องเพราะฉะนั้นในเรื่องกฎหมายก็ต้องส่งเสริมให้หนังสือพิมพ์มีเสรีภาพทุกประการ แต่ที่นี้สถานภาพของหนังสือพิมพ์ทั่วไปจะอยู่ระดับใดก็อยู่ที่คนอื่นว่าเขาจะเชื่อถือเราแค่ไหน ผมถือว่าการรักษาสถานภาพของหนังสือพิมพ์ให้อยู่ในระดับสูงอย่างแท้จริงนั้น ก็เห็นจะเป็นไปด้วยการที่หนังสือพิมพ์ทั้งปวงรักษาความเชื่อถือของตนไว้ในสายตาของผู้อ่าน และของประชาชนทั่วไป" 241

---

240 คึกฤทธิ์, 9 ธันวาคม 2511 (ขณะที่มีการร่างพระราชบัญญัติการพิมพ์ฉบับใหม่ สมัยรัฐบาลจอมพลถนอม)

241 อภิปราย"สถานภาพของหนังสือพิมพ์ไทยในปัจจุบัน" ธันวาคม 2524

6.1.3 พฤติกรรมของหนังสือพิมพ์ที่ม.ร.ว.คึกฤทธิ์เห็นว่าเป็นความรับผิดชอบ

1) ไม่ก้าวล่วงความเป็นส่วนตัวของผู้ตกเป็นข่าว

เช่น ในการปาฐกถา "หนังสือพิมพ์กับรัฐบาล"

"อยากจะขอสรรเสริญด้วยความจริงใจ หนังสือพิมพ์ไทยเรามีมารยาทเรื่องนี้ดีมาก หนังสือพิมพ์ฝรั่งรู้สึกว่าการก้าวล่วงเข้าไปในชีวิตส่วนตัวของบุคคลอย่างที่เราเรียกว่าเกินกว่าเหตุเหลือเกิน โดยที่บุคคลเหล่านั้นไม่ใช่บุคคลสำคัญในบ้านเมือง ไม่มีหน้าที่ ไม่มีความรับผิดชอบต่อบ้านเมืองอย่างไร เป็นบุคคลธรรมดา แต่ถ้าบังเอิญมีเหตุอะไรเกิดขึ้น เป็นต้นว่าน้องสาวถูกฆ่าตาย หรือเมียถูกพาหนี หรือไฟไหม้บ้าน หรือไม่ว่าจะเกิดอะไร หรือทำความดีเด่นอะไรขึ้นมาหน่อยหนึ่ง หรือว่าไปทำอะไรผิดอะไรเข้ารู้สึกว่าคุณที่ทำงานนั้นแล้ว จะไม่ได้รับความเคารพในเรื่องส่วนตัวอีกต่อไป เพราะหนังสือพิมพ์จะพยายามติดตามข่าวบุกรุกเข้าไปในบ้าน หรือในที่รโหฐาน ไม่ปล่อยให้เขาแม้แต่พักผ่อน สัมภาษณ์เช้า เย็น กลางวัน และข่าวที่ลงก็รู้สึกว่าคุณผิดพลาดไม่ตรงกับความจริง อาจจะทำให้เกิดความเสียหายต่อชื่อเสียงของเขาได้" 242

2) ติดตามและนำเสนอข่าวสารจนครบถ้วนกระบวนการ

เช่น กรณีหนังสือพิมพ์เดลินิวส์เสนอข่าวการตัดสินยกฟ้องคดีตุ้มอื้อฉาว

"เมื่อครั้งมีข่าว คุณภิญญา ช่วยปลอด รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ในขณะนั้น ได้เซ็นใบอนุญาตให้นำเครื่องจักรกลบางอย่างเข้ามาได้ ซึ่งเครื่องจักรกลเหล่านั้น ได้มีคนไปดัดแปลงให้เป็นตุ้มมาเล่นการพนัน เมื่ออ่านข่าวหนังสือพิมพ์แล้ว ก็ดูเหมือนว่าคุณภิญญาจะเป็นผู้ผิด ใช้อำนาจหน้าที่ รัฐมนตรีเพื่อตนเอง บัดนี้ศาลสั่งยกฟ้องคดีนี้แล้ว แสดงให้เห็นว่าคุณภิญญาไม่มีผิดในเรื่องนี้แต่อย่างใดเลย

ข่าวนี้เป็นข่าวที่หนังสือพิมพ์ลงทุกฉบับในขณะนั้น แต่พอมีข่าวว่า คุณภิญญามีได้ผิดแต่อย่างใดเลยเกิดขึ้น ก็เห็นมีหนังสือพิมพ์อยู่สองฉบับ คือ ไทยรัฐและเดลินิวส์ที่ลงข่าวนี้

ไทยรัฐนั้นลงเฉพาะข่าว แต่เดลินิวส์อ่านแล้วเข้าใจว่าได้พยายามที่จะแก้ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับคุณภิญญาให้ในข่าวด้วย ซึ่งเป็นความเป็นธรรมของสื่อมวลชนเป็นอย่างยิ่ง" 243

6.1.4 พฤติกรรมของหนังสือพิมพ์ที่ม.ร.ว.คึกฤทธิ์เห็นว่าขาดความรับผิดชอบ

1) ขยายข่าวโดยใช้พาดหัวล่อตาคนอ่าน

- "การใช้วิธีพาดหัวด้วยตัวอักษรที่ใหญ่บ้างเล็กบ้างนี้ นานเข้าอาจติดเป็นนิสัย ทำให้หนังสือพิมพ์ใช้พาดหัวโดยขาดความพิจารณา ถึอระเบียบ เสียว่าวันหนึ่งจะต้องมีพาดหัวใหญ่อันหนึ่งหรือสองอัน ครั้นเมื่อขาดข่าวสำคัญเข้า ก็เอาข่าวที่ไม่สำคัญมาพาดหัวใหญ่แทน เป็นการเรียกร้องความสนใจจากคนอ่านโดยไร้ความหมาย นอกจากนั้น การพาดหัวข่าวนี้ชักนำไปให้โน้มเอียงไปในทางที่จะพาดหัวให้เตะตาคนอ่านเป็นข่าวสำคัญ ข่าวเล็กๆ อาจถูกพาดหัวล่อตาคนอ่านให้เห็นเป็นเรื่องใหญ่ เพื่อคนอ่านจะได้ซื้อ หรือ มิฉะนั้นหนังสือพิมพ์บางฉบับ อาจใช้เนื้อที่ดังครั่งก่อนหน้าในการพาดหัว ซึ่งการกระทำเช่นนี้ จะเรียกว่าการชักนำให้ซื้อหนังสือพิมพ์โดยหย่อนธรรมะไปบ้างก็ได้" 244

243 ซอยสวนพลู, 26 กันยายน 2533

244 ปาฐกถา "การหนังสือพิมพ์"

2) ขยายข่าวโดยปั้นเรื่องที่ไม่มิมูล (โดยเฉพาะผู้ตกเป็นข่าวคือม.ร.ว.คึกฤทธิ์)

คึกฤทธิ์ "ซซไม่ใช่คนเลว"

"ข้างต้นนี้เป็นพาดหัวใหญ่หนังสือพิมพ์มติชน วันที่ 5 เมษายน 2534 พาดหัวนั้นใช้อักษรใหญ่ตัวขาวบนพื้นแดง เป็นกรอบกว้าง 6 ซม. และ ยาวเต็มหน้า 38 ซม. บังเอิญผมไม่ได้พูดข้อความที่หนังสือพิมพ์เอาไปลง

ที่ลงเป็นข่าวในตอนท้ายว่า ซซ เต่าปูน โทรศัพทมาถึงผม โดยมีเนื้อข่าวดังต่อไปนี้ว่า ซซวัลย์ คงอุดม หรือซซ เต่าปูน เปิดเผยว่าการตรวจสอบทรัพย์สินในธนาคารของตนนั้น เป็นการกระทำที่รู้สึกว่าคุณเป็นคนเลวหรือจัดอยู่ในกลุ่มประเภทคนเลว เป็นข่าวที่ทำให้ธุรกิจเสียหายมาก โดยเฉพาะกิจการเกี่ยวกับคอนโดมิเนียมที่กำลังก่อสร้าง และธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง

"พล.ต.ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ที่ผมเคารพนับถือ ได้โทรมาบอกว่าเมื่อเขาเรียกไปสอบก็ไป ไม่เห็นน่ากลัวอะไร เพราะตัวผมนั้นไม่ได้เป็นคนเลวร้ายอะไร" ซซ เต่าปูน กล่าว

ถ้ามีหนังสือพิมพ์มาถามผมว่า ซซเป็นคนเลวหรือไม่ ผมก็จะตอบอย่างนั้น แต่การที่มีหนังสือพิมพ์มาพาดหัว โดยผมมิได้เคยพูด ไม่ได้เคยโทรศัพท์ถึงซซ หรือซซก็ไม่ได้เคยโทรศัพท์ถึงผม จึงเป็นการยกเมฆหากินตามธรรมดาของหนังสือพิมพ์ที่ราคาหุ้นสูง ผมจึงไม่ถือสาอะไรทั้งสิ้น ยกให้กับหนังสือพิมพ์เช่นที่เคยยกให้มาหลายสิบหลายร้อยครั้งแล้ว 245

3) ขยายข่าวโดยปั้นข่าวเล็กให้เป็นข่าวใหญ่ (เช่น ข่าวสงคราม)

---

245 ซอยสวนพลู, 6 เมษายน 2534 (บทความนี้เขียนขึ้นช่วงที่คณะร.ส.ช. ปฏิวัติรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย จากนั้นมีการประกาศรายชื่อบุคคล 7 คน ระบุว่าเป็นผู้มีอิทธิพลจะต้องให้คณะร.ส.ช.ตรวจสอบทรัพย์สิน โดย 1 ใน 7 นั้น คือ ซซ เต่าปูน)

- "เมื่อมีเหตุการณ์อันใดที่เกี่ยวกับการทหาร หรือแม้แต่ข่าวเกี่ยวกับการป้องกันประเทศตามปกติ หนังสือพิมพ์บางชนิดก็มักจะอนุโลมเข้าไปเป็นข่าวสงคราม มีการเขียนข่าวและพาดหัวให้ความตื่นเต้นประดุจว่าสงครามได้เกิดขึ้นแล้วหรือกำลังจะเกิดขึ้นเมื่อไรก็ได้ เป็นต้นว่า รัฐบาลส่งทหารราว ๆ 150 คน ไปชายแดนเพื่อระวังเหตุการณ์เล็กน้อย อันอาจไม่มีขึ้นก็ได้ แต่เป็นการระมัดระวังตามปกติ หนังสือพิมพ์บางฉบับก็อาจจะจับไปเขียนให้ตื่นเต้นเป็นข่าวสงคราม พาดหัวตัวโตๆ ว่า "กำลังแสนยานุภาพออกประชิดชายแดนแล้ว!" การเขียนข่าวและพาดหัวข่าวเช่นนี้ย่อมเรียกร้องความสนใจจากผู้อ่านทำให้หนังสือพิมพ์ฉบับนั้นขายได้ดีกว่าปกติ แต่กรรมแห่งหนังสือพิมพ์ต้องสูญเสียไปในการนี้หรือไม่ก็พอจะมองเห็นกันได้โดยไม่ต้องอธิบาย 246

4) ขายข่าวโดยบวกความสำคัญให้กับบุคคลในข่าว (เช่น ข่าวอาชญากรรม)

- "ยกตัวอย่างเช่น โจรลักทรัพย์ชาวบ้านนั้นเป็นข่าวธรรมดาเกิดขึ้นทุกที่ทุกวัน ถึงหนังสือพิมพ์จะนำลง ก็หาเรียกร้องความตื่นเต้นสนใจได้มากนักไม่ จะมีผู้ซื้อหนังสือพิมพ์อ่านมากก็เฉพาะในละแวกที่เกิดเหตุ หรือใกล้เคียง แต่ถ้าหากมีข่าวว่าโจรขึ้นบ้านอธิบดีตำรวจแล้วเก็บทรัพย์ไปได้เป็นจำนวนมากแล้ว ข่าวนั้นย่อมจะเป็นข่าวสำคัญใหญ่โตทีเดียว แต่ข่าวที่เข้าทุกข์เป็นคนสำคัญนั้น ไม่เกิดขึ้นบ่อยๆ ส่วนมากเข้าทุกข์ก็เป็นคนธรรมดาสามัญ แต่เพื่อเรียกร้องให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของข่าว หนังสือพิมพ์ก็มักจะอุปโลกให้ตัวการในคดีเป็นคนสำคัญไปเสียเลย โดยเรียกผู้ร้ายปล้นทรัพย์บางคนว่าขุนโจรบ้าง เสือร้ายแห่งถิ่นนั้นถิ่นนี้บ้าง ตัวการในคดีอุกฉกรรจ์ก็มักจะได้รับการยกย่องเป็นพิเศษว่าเป็นจอมดาวร้าย หรือสิ่งที่น่ากลัว หรือนามสมมติอันโลดโผนต่างๆ ในทำนองเดียวกัน เป็นการบวกความสำคัญให้แก่ข่าวโดยเจตนาของหนังสือพิมพ์เอง 247

---

246 ปาฐกถา "การหนังสือพิมพ์"

247 ปาฐกถา "การหนังสือพิมพ์"

5) เอาใจคนอ่านโดยยุยงส่งเสริมผิดทาง

- "บางทีการเอาใจคนอ่านของเรา ก็อาจจะเกินเลยไปได้ เป็นต้นว่า อาจจะมีการเสนอข่าวหรือเสนอความเห็นโดยไม่มีความรับผิดชอบ ไปเขียน ยุยงส่งเสริมให้คนอ่านเขาเดินขบวนไปเผา USIS บ้าง อะไรบ้าง ซึ่งมันก็เป็นเหตุให้รัฐบาลจะต้องพยายามเข้ามาควบคุม เป็นเหตุให้รัฐบาลเขาอ้างได้ ว่านั่นแน่เริ่มเกะกะแล้ว .....ถ้าเราเขียนยุยงส่งเสริมไปในทางก่อให้เกิดการ จลาจลแล้ว รัฐบาลเขาจะเขกหัวเอาบ้างก็อย่าไปว่าอะไรเลย เพราะไอ้เรามันก็ 'ไม่ดีเองจริงๆ' 248

6) สะท้อนความเป็นไปของสังคมเพียงกลุ่มเดียว

- "ดูพวกหนังสือพิมพ์ของคุณเถอะ ที่บ่นกันทุกวันนี้ส่วนใหญ่ก็เป็น ปัญหาของคนกรุงเทพฯทั้งนั้น ส่วนชีวิตคนบ้านนอกเป็นอย่างไร ไม่เห็นมีใคร ค่อยพูดกันเท่าไร" 249

6.2 การสนองสิทธิที่จะรู้ของประชาชน (right to know)

จากการวิเคราะห์เอกสารที่ปรากฏตามแหล่งต่างๆพบว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ให้ความสำคัญกับประเด็นการสนองสิทธิที่จะรู้ของประชาชนอย่างมาก โดยเห็นว่าหนังสือพิมพ์ ต้องทำหน้าที่ตัวแทนของประชาชนจริงๆ ประชาชนมีสิทธิที่จะรู้พฤติกรรมของรัฐบาลของเขา เพื่อจะได้ประกอบการตัดสินใจในนโยบายต่างๆ หรือจะรู้ว่าควรสนับสนุนต่อไปหรือไม่ หนังสือพิมพ์ไม่ควรละเลยหน้าที่นี้

- "สิทธินี้เป็นสิทธิที่สำคัญเหลือเกิน ถ้าว่าประชาชนหมดสิทธิ นี้แล้วโดยที่หนังสือพิมพ์ไม่รักษาสิทธินี้ไว้ จะว่าด้วยเหตุใดๆก็ดี ก็จะเป็นด้วย

248 ปาฐกถา "หนังสือพิมพ์กับรัฐบาล"

249 คึกฤทธิ์พูด, สำนักพิมพ์สยามรัฐ, 2521 หน้า 25

ถูกรัฐบาลข่มเหงรังแกจนไม่กล้าที่ดีหรือหนังสือพิมพ์เกิดไปเป็นแฟนกับรัฐบาล
เสียจนไม่เสนอข่าวที่จะเป็นภัยต่อรัฐบาลที่ดีประชาชนลำบากทั้งนั้น" 250

- "หนังสือพิมพ์นั้น ถ้าหากว่ากลมเกลียวเป็นพวกเดียวกันกับ
รัฐบาลขึ้นมาเมื่อไหร่แล้วชาวบ้านก็แย่ เพราะหนังสือพิมพ์เป็นผู้ที่รับมอบสิทธิ
ของประชาชนตั้งแต่สมัยโบราณลงมาคือสิทธิที่จะเข้าถึงผู้ปกครองแผ่นดินและ
แสดงความคิดเห็นของตนให้ปรากฏได้" 251

6.3 สิทธิส่วนบุคคล (right to privacy)

การวิเคราะห์เอกสารที่ปรากฏตามแหล่งต่างๆพบว่า ทัศนะของม.ร.ว.คึกฤทธิ์
เกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคลมีความเปลี่ยนแปลงอยู่บ้าง กล่าวคือ สมัยจอมพลถนอมม.ร.ว.คึกฤทธิ์
เคยชมเชยหนังสือพิมพ์ไทยในเรื่องมารยาท (รายละเอียดดูใน 6.1.3) ครั้นถึงสมัยพล.อ.เปรม
ม.ร.ว.คึกฤทธิ์เห็นว่าหนังสือพิมพ์ไทยก็ชอบก้าวก่ายเรื่องส่วนตัวของผู้อื่น โดยขาดความรับ
ผิดชอบโดยเฉพาะคอลัมน์สังคม

"จะเป็นประเพณีหรือมาจากไหนไม่ทราบส่วนมากจะเป็นคอลัมน์สังคม
ซึ่งมักจะชอบดอดเล็กดอดน้อยเกี่ยวกับส่วนตัวบุคคล หรือในทางการเมือง
คอลัมน์เช่นนี้ถ้าไม่ดำใครแล้ว มันไม่เป็นคอลัมน์ ไม่มีอะไรก็ต้องดำให้ได้
ทั้งหมดนี้ กระทบก็เห็นใจ เพราะเหตุว่าเรามักมีคิดว่า หนังสือพิมพ์จะขายดี
นั้นต้องรสเด็ดเผ็ดมัน กระทบเป็นห่วงว่าถ้าหนังสือพิมพ์เรายังคงอยู่ในเทคนิค
แห่งกองบรรณาธิการอย่างนี้ การเขียนข่าว เขียนบทความ เรายังอยู่ในคติ
ที่ว่าต้องทำให้ตื่นเต้นเพื่อขายหนังสือพิมพ์ให้ได้มากแล้ว ต่อไปความเชื่อถือ
ที่มีต่อหนังสือพิมพ์จะเสื่อมลง" 252

250 ปาฐกถา หนังสือพิมพ์กับรัฐบาล

251 ปาฐกถา หนังสือพิมพ์กับรัฐบาล

252 การอภิปราย "สถานภาพของหนังสือพิมพ์ไทยในปัจจุบัน"

อาจกล่าวได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น เป็นผลมาจากความรู้สึกของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ที่มีต่อการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์นั่นเอง สถานภาพนักการเมืองชั้นนำของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ได้ผลักดันเข้าสู่ความเป็นบุคคลสาธารณะ เป็นเป้าแห่งการวิพากษ์วิจารณ์ขุดคุ้ย อาจมีบางเรื่องทำให้ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ไม่พอใจจนถึงขั้นตำหนิหนังสือพิมพ์ขึ้น

"เมืองไทย จะว่าหนังสือพิมพ์ไม่มีเสรีภาพก็ไม่ใช่ มีเสรีภาพก็ไม่เชิง แต่ผมก็ขีดเขียนมาได้ตั้ง 36 ปี แม้ว่าจะถูกจำกัดเสรีภาพยั้งแยะ ทุกวันนี้ เชาตึงกฎหมายปร.42 ไว้กดหัวหนังสือพิมพ์ก็เพราะหนังสือพิมพ์ชอบก้าวก่าย สิทธิเรื่องส่วนตัวของผู้อื่นโดยไม่มีความรับผิดชอบอย่างเรื่องของผมเหมือนกัน ขนาดผมอยู่เจียบๆ ไม่รู้จะเขียนว่าเรื่องอะไรก็เอาเรื่องหาว่าผมชอบนอนกับ ผู้ชายด้วยกันมาเขียน ผมจะไปทำยังงั้นได้ยังไง" 253

6.4 ความยุติธรรมในการรายงานข่าวและความเป็นกลาง (justice & objectivity)

จากการวิเคราะห์เอกสารที่ปรากฏตามแหล่งต่างๆพบว่า ความยุติธรรม และ ความเป็นกลางในทัศนะของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ หมายถึง

1) การเสนอข่าวรอบด้านสมดุลย์ (ทั้งเหตุการณ์ที่ดีและร้าย)

- "ใครอยากให้หนังสือพิมพ์ขายดี ก็ต้องหาข่าวร้ายมาลงมากที่สุด หากใครคิดทำเช่นนั้นจริง ผมก็ออกจะเห็นใจ แต่ใจผมเองนั้นรับไม่ได้ เพราะถ้ารับหลักการนั้นแล้ว ก็เท่ากับตราคาอาชีพหนังสือพิมพ์เท่าสัปเหร่อ.....

ถึงแม้ปฏิเสธความจริงข้างต้นไม่ได้ แต่สิ่งที่พึงกระทำก็คือ ต้องถือว่า ในโลกนี้มีทั้งข่าวดีข่าวร้าย เพราะฉะนั้นผมจึงเห็นว่า หนังสือพิมพ์ที่เสนอแต่ ข่าวร้ายไปหมด "ไม่ได้เสนอความจริงให้แก่ผู้อ่าน หรือเสนอแต่ข่าวดีไปหมด ก็ไม่ได้เสนอความจริงต่อผู้อ่านเช่นเดียวกัน" 254

253 เฉลิม รงค์ผลิน, คึกฤทธิ์ ชีวิตที่เป็นตำนาน, มิติใหม่, 2538 หน้า 29

254 คึกฤทธิ์, 9 ธันวาคม 2511

2) การเสนอข่าวโดยปิดการควบคุม (โดยเฉพาะจากรัฐบาล)

- "หนังสือพิมพ์ต้องไม่ตกอยู่ใต้อำนาจอิทธิพลของรัฐบาลอย่างเด็ดขาด นอกจากอำนาจที่เขามีตามกฎหมาย ทั้งนี้ผมไม่ได้หมายความว่าหนังสือพิมพ์จะต้องไม่ยอมร่วมมือกับรัฐบาลในทุกกรณี ความจริงเราก็ต้องถือว่ารัฐบาลก็เป็นคนเหมือนกัน ถ้ารัฐบาลมีเรื่องที่จะแถลงแก่ประชาชนส่งมาให้หนังสือพิมพ์ ก็ควรจะลงให้เช่นเดียวกัน ลงไว้ในฐานะที่เราเป็นคนกลาง" 255

3) การนำเสนอข่าวโดยเจตนาสุจริต

- "ในการลงข่าวนี้ ก็ควรจะลงให้โดยเปิดเผยไม่มีอะไรซ่อนเร้นปิดบัง คือว่าทางราชการส่งข่าวมาให้ เราก็ลงไปแล้วเราก็บอกว่าข่าวนี้ได้มาจากกระทรวงนั้นกระทรวงนี้ คำชี้แจงทางราชการมาจากไหน "ไม่ใช่ว่าไป" ได้รับความฟังมาหรือเป็นเพื่อนเกลอกับรัฐมนตรีบางท่านนั่งหน้าห้อง นอกห้อง ในห้อง มีอะไรมาก็มาเขียนงูๆปลาๆซอซอๆเร้นๆ บางทีคนอ่านเขาอาจสงสัยว่าเรามีอะไรกันอยู่ถึงแม้ว่าจะทำโดยสุจริตเขาอาจจะไม่เชื่อความสุจริตของเราก็ได้" 256

4) การสะท้อนความคิดเห็นโดยปราศจากอคติ ความลำเอียง

- "บางทีเราก็สะท้อนให้เห็นได้เฉพาะด้านเดียว เมื่อมีความคิดเห็นอื่นๆเกิดขึ้นอีกหลายด้าน เราก็ควรจะสะท้อนความคิดเห็นนั้นด้วย โดยที่ไม่เป็นฝักเป็นฝ่ายของความคิดเห็นฝ่ายใดทั้งสิ้น เราถือเสียว่ามหาชนเขาคิดเห็นแตกต่างกัน เราก็เสนอความคิดเห็นแตกต่างกันให้ทราบไว้ ถ้าใครเขาคำนหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ก็ไม่ควรจะไปโกรธเขา ก็รีบจะต้องลงไว้ทันทีเพื่อให้เห็นไว้" 257

---

255 ปาฐกถา "หนังสือพิมพ์กับรัฐบาล"

256 ปาฐกถา "หนังสือพิมพ์กับรัฐบาล"

257 ปาฐกถา "หนังสือพิมพ์กับรัฐบาล"

จากการวิเคราะห์เกี่ยวกับความยุติธรรมและความเป็นกลาง พบว่ามีประเด็นที่ควรพิจารณา กล่าวคือ ความคิดเห็นขัดแย้งกับการปฏิบัติจริง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์มักแสดงความคิดเห็นให้นักหนังสือพิมพ์นำเสนอข่าวโดยเจตนาสุจริต เปิดเผย ไม่มีอะไรซ่อนเร้นปิดบัง รวมทั้งให้สะท้อนความคิดเห็นของทุกฝ่ายโดยปราศจากอคติความลำเอียงแต่ในการปฏิบัติจริง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์กลับมิให้นักหนังสือพิมพ์สยามรัฐนำเสนอข่าวหรือเขียนถึงผู้ที่เป็นศัตรู

คุณสละ ลิขิตกุล ให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึกในประเด็นนี้ว่า

"คุณชายไม่ชอบให้ลงชื่อในหนังสือพิมพ์ แกบอกว่าจะไปเสนอข่าวดีกว่า คุณปรีดี พนมยงค์ คุณส. ศิวลักษณ์ โดยเฉพาะพวกอัครวิรุ่นคุณเผ่านี้ไม่ลงเลยนะ สมัยหนึ่งพี่ชายของ คุณพุ่ม บุรณะสมภพ เป็นผู้พิพากษาเขียนบทความมาลงสยามรัฐ แกไม่ลงให้ คุณพุ่มเขียนมาเองแกก็ไม่ลง หรืออีกคนหนึ่งเป็นตำรวจที่พาตำรวจบุกบ้านแก ผมจำชื่อไม่ได้ คือถ้าแกไม่ชอบใครก็จะพูดตรงๆ ตอนผมดูแลสยามรัฐ แกก็บอกว่าพี่หละ เลยๆไปชะบัง ไม่เป็นไรหรอก"

6.5 ความถูกต้องในการเสนอข่าวสาร (accuracy)

จากการวิเคราะห์เอกสารที่ปรากฏตามแหล่งต่างๆพบว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ให้ความสำคัญกับความถูกต้องในการนำเสนอข่าวสารมาตั้งแต่ต้น (สมัยเริ่มทำหนังสือพิมพ์) และยิ่งให้ความสำคัญมากขึ้นอีกในช่วงดำรงสถานภาพทางการเมือง (เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา)

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ยอมรับว่า หนังสือพิมพ์มีอิทธิพลเหนือความคิดเห็นของคนทั่วไปมีคนจำนวนไม่น้อยเห็นว่าข่าวหรือความเห็นที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์เป็นความจริง หากเสนอไปในทางไม่ค่อยดี ความเสียหายที่เกิดขึ้นจะแก้ได้ยาก ขณะเดียวกันหากเสนอในทางสรรเสริญ ก็ย่อมจะมีส่วนทำให้เกิดความนิยม

6.5.1 "ความถูกต้อง" ในความหมายของม.ร.ว.คึกฤทธิ์คือ "หลักฐานที่ยืนยันได้"

"ข่าวทุกชนิดต้องมีหลักฐานว่าได้เกิดขึ้นจริง ด้วยเหตุนี้ หนังสือพิมพ์จึงต้องสำแดงหลักฐานแห่งข่าวให้ปรากฏ หลักฐานแห่งข่าวบางชนิดหาได้ไม่ยาก เช่น ข่าวไฟไหม้ ข่าวคดีฆาตกรรม ข่าวปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น แผ่นดินไหว น้ำท่วม หนังสือพิมพ์อาจถ่ายรูปเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นมาตีพิมพ์เป็นหลักฐานได้ ยิ่งได้รูปขณะที่เกิดเหตุก็ยิ่งมีค่ามาก เช่น ภาพเพลิงกำลังไหม้ หรือเจ้าหน้าที่กำลังต่อสู้กับคนร้าย เพราะภาพเช่นนี้ทำให้สาระของข่าวมีหลักฐานพันสงสัย แต่ข่าวบางอย่างไม่มีหลักฐานที่หาได้ง่าย เพราะสาระของข่าวไม่มีสิ่งใดที่จะแสดงด้วยภาพได้ เช่น ข่าวความเคลื่อนไหวทางการเมือง ทางทหาร หรือทางการค้า เมื่อเป็นเช่นนี้ หนังสือพิมพ์ก็จำต้องอ้างหลักฐานว่าได้ข่าวนั้นมาจากที่ใด ถ้าหนังสือพิมพ์สามารถอ้างหลักฐานได้ว่าข่าวนั้นมาจากบุคคลในตำแหน่งรับผิดชอบที่สำคัญ เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี อธิบดี หรือหัวหน้าส่วนราชการ ตลอดจนบุคคลที่มีความสำคัญแล้ว ข่าวนั้นมีค่าในทางนี้มาก" 258

6.5.2 ประเด็นสำคัญที่ม.ร.ว.คึกฤทธิ์เห็นว่าหนังสือพิมพ์ไทย "ขาดความถูกต้อง"

- 1) ลงข่าวไม่ตรงกับคำพูดที่ให้สัมภาษณ์
  - สมัยรัฐบาลพล.อ.เปรม

"อยากจะยกตัวอย่างการเขียนข่าว นักข่าวมาทำข่าวนั้นกลับไปต้องเขียนส่ง แต่นักข่าวไม่ได้เป็นผู้นำเอาข่าวที่ตนเขียนลงหนังสือพิมพ์ได้ จะต้องผ่านอีกหลายขั้นตอน ผ่านการรีไรท์ คนพาดหัวก็ไม่ใช่คนหาข่าว อ่านข่าวแล้วก็พาดหัวเอาตามใจ ให้ตื่นเต้น แต่เนื้อข่าวไม่มีอะไร กระผมได้พบได้เห็นเสมอ เพราะเป็นข่าวเกี่ยวกับตัว ขึ้นต้นก็คึกฤทธิ์ลับ คึกฤทธิ์อาละวาด

คึกฤทธิ์ทำอะไรสาหัสสาครรจ์ทุกอย่าง แต่พอมาอ่านดูเนื้อข่าว ก็ไม่ปรากฏว่า ไปอาละวาดใคร สับใคร ฟันใคร "ไม่มี" 259

2) ตั้งคำถามยุแหยงตะแคงรัวเพื่อให้เกิดความขัดแย้ง

- สมัยรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย

"หนังสือพิมพ์ได้ถามผมว่า มีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการที่พลเอก ชาติชาย เข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีแล้วเกิดภัยพิบัติต่างๆ แก่บ้านเมือง เช่น พายุร้ายในภาคใต้ แผ่นดินไหวในภาคเหนือ ระเบิดแก๊สที่ถนนเพชรบุรี และ ระเบิดไดนาไมต์ที่อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา กระผมเองก็ไม่มีความเห็น แม้แต่น้อยว่าท่านนายกฯเข้าไปมีส่วนเกี่ยวอะไรกับภัยพิบัติทั้งหลายที่เกิดขึ้นนี้ นอกจากจะมีคนคิดอย่างโบราณ คือหนังสือพิมพ์คนที่ถามผมนั่นเอง จะไปคิดว่าท่านนายกฯชาติชาย เป็นนายกฯเสนียดบ้านเสนียดเมือง

เมื่อคิดดังนี้แล้ว ก็ไม่มีความกล้าหาญพอที่จะพูดออกมาด้วยตัวเอง จึงเสแสร้งมาในรูปของคำถามเพื่อจะจับความคิดเห็นทั้งหมด ใส่ปาก ให้ผมพูด และหากผมพูดออกไปว่าคุณชาติชายเป็นเหตุ หนังสือพิมพ์ฉบับนั้นก็จะไปลงพาดหัวใหญ่โตว่า คึกฤทธิ์อัดชาติชายยับ หาวว่าเป็นตัวการทำให้เกิดภัยพิบัติในบ้านเมือง" 260

3) ตั้งคำถามไร้สาระ

- สมัยรัฐบาลนายอานันท์

"ผมเห็นจะต้องแสดงความเห็นใจเป็นอย่างยิ่งกับท่านนายกฯอานันท์ เมื่อท่านบอกแก่นักข่าวการเมืองที่ทำเนียบเมื่อวานขึ้นนี้ว่า บางครั้งท่านรู้สึกไม่สบายใจนัก เมื่อได้ยินนักข่าวถามข่าวที่ค่อนข้างจะเหลวไหลไม่เป็นสาระ ผมก็ถือว่าเป็นเพื่อนกับคนหนังสือพิมพ์เหมือนกัน และเป็นเพื่อนที่ค่อนข้างจะสนิท ไม่กลัวหนังสือพิมพ์จะไปด่า และไม่ต้องการหาเสียงกับใคร เพราะฉะนั้น

259 การอภิปราย "สถานภาพของหนังสือพิมพ์ไทยในปัจจุบัน"

260 ซอยสวนพลู, 18 กุมภาพันธ์ 2534

ถ้าหากหนังสือพิมพ์ถามอะไรที่มาจากไฟในหัวใจผมเข้า "ไฟในหัวใจนั้นก็ถูกระเบิดเปรี้ยงขึ้นมา ผมมักจะตอบด้วยถ้อยคำที่รุนแรง หาว่าคนหนังสือพิมพ์ที่ถามปัญหาเช่นนั้นไม่รู้ภาษาคน หรือมิฉะนั้นก็แจกของที่ไม่ควรแจก" 261

4) ตั้งคำถามไม่ถูกกาลเทศะ

- สมัยรัฐบาลนายชวน

"เราใช้เสรีภาพที่มีอยู่อย่างล้นเหลือไปในทางที่ไม่ถูกต้อง ใช้อย่างขาดความระมัดระวัง เอาความสะดวกของนักข่าวเข้าว่า เจอใครก็สัมภาษณ์หรือสัมภาษณ์ในสิ่งที่ไม่ควร อย่างเช่นไปสัมภาษณ์ผู้บัญชาการทหารบก เรื่องร่างพระราชบัญญัติกิจการศาสนาอิสลาม การไปสัมภาษณ์ทหารสัมภาษณ์ผู้นำกองทัพ คนพวกนั้นก็กลัวหนังสือพิมพ์ แต่ขณะเดียวกันก็อยากดัง กฎหมายอิสลามมันไม่เห็นจะเกี่ยวอะไรกับทหาร ถ้าไปสัมภาษณ์รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาค่อยยังชั่ว แต่เพราะเหตุว่ามันให้สัมภาษณ์ง่าย เจอใครก็สัมภาษณ์เรื่องเดียวกันหมด หนังสือพิมพ์ทุกวันนี้เทคนิคดีและสูง การสื่อข่าวก็ดีกว่าแต่ก่อนมาก แต่บทความหรือเนื้อหาข่าวการสัมภาษณ์บุคคลยังบกพร่องอยู่มาก อย่างบทความจะเป็นชนิดที่เห็นแก่ตัว ถ้าหนังสือพิมพ์ชอบใครก็ว่าดี "ไม่ชอบใครก็เหยียบย่ำ" 262

5) พาดหัวไม่ตรงกับเนื้อหาข่าว 6) เขียนข่าวและบทความเน้นอารมณ์งใจปั่นข่าวให้ดังหวังยอดขาย 7) บทความของคอลัมนิสต์ที่โจมตีโดยปราศจากหลักฐาน/ไร้เหตุผล

เช่น - สมัยรัฐบาลนายธานินทร์

"หนังสือพิมพ์เคยลงเป็นข่าวไปหลายครั้งหลายหนว่า ผมพูดข้อความต่างๆ ซึ่งความจริงผมไม่ได้พูด หรือมิฉะนั้นคนข่าวหนังสือพิมพ์ก็จดข้อความที่ผมพูดนั้นผิด หรือบิดเบือนเสียบ้าง หรือตัดทอนจนเสียเนื้อความ บางทีคน

261 ซอยสวนพลู, 20 มิถุนายน 2534

262 วารสารสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย กันยายน-ตุลาคม 2536 หน้า 4

ข่าวหนังสือพิมพ์จดถูก ตรงกับความจริงแต่คนให้ข่าวหนังสือพิมพ์ก็เอาไปพาดหัวเสียให้ตื่นเต้น จนดูเหมือนกับว่าผมผู้เป็นข่าวนั้นขาดสติหรือเสียจริต พุดอะไรในทางดีเกี่ยวกับตัวเอง หรือพรรคการเมืองตัวเองที่สังกัดอยู่ก็พาดหัวข่าวคุยโอ้ หรือโว หรืออวด พุดอะไรในทางทักท้วงรัฐบาล แม้แต่จะเป็นเบาๆ หรืออย่างสุภาพที่สุดก็จะพาดหัวว่า คึกฤทธิ์จวกคนนั้นคนนี่ หรือสับแหลก ใครพุดจาวักกล่าวผมไม่ว่าจะมากน้อยอย่างไรก็จะมาถามความเห็น ถ้าหากว่าพุดจากกลับไปอย่างไร ก็จะไปพาดหัวว่า คึกฤทธิ์ศอกกลับ หรือ คึกฤทธิ์เดินหรืออะไรที่รุนแรงทำนองนั้นทั้งที่เกือบจะศอกไม่ไหวหรือไม่มีแรงจะเดินอยู่แล้ว

เรื่องสัมภาษณ์ให้คนทะเลาะกันนั้น ดูเหมือนจะทำกันเป็นล่ำเป็นสัน เป็นกิจการงานที่สำคัญทีเดียว ใครเอ่ยถึงใคร ก็จะต้องเก็บเอาไปถามผู้ที่ถูกเอ่ยถึง ได้คำตอบมาถูกบ้างผิดบ้างก็จะนำมาลง แล้วพาดหัวว่าเกิดการทะเลาะเบาะแว้งหรือการขัดแย้งยิ่งใหญ่ขึ้นแล้ว

ทั้งหมดนี้เห็นจะต้องบอกกันตรงๆว่า ทำให้ผมหมดความเชื่อถือในข่าวหนังสือพิมพ์ทุกวันนี้ลงไป และเมื่อหมดความเชื่อถือในข่าวการเมืองแล้วก็ย่อมจะสงสัยในข่าวอื่นๆอีกด้วยว่าจะเขียนกันขึ้นแบบข่าวทางการเมือง ซึ่งผู้รู้จะแน่ใจว่าไม่ตรงต่อความจริงหรือไม่

บทความที่เขียนลงในหนังสือพิมพ์นั้น ส่วนมากก็เขียนจากข่าว มีข่าวขึ้นแล้วก็วิจารณ์กันไป แต่เมื่อวัตถุที่นำมาวิจารณ์ คือข่าวนั้น ไม่ตรงกับความจริงเสียแล้ว คำวิจารณ์ในบทความก็ไร้ความจริง ไร้สาระ ไม่ควรที่จะรับฟังไปด้วย ที่ผมพุดมานี้เป็นเรื่องข้อเท็จจริงที่ผมได้ประสบมาด้วยตนเอง ซึ่งมีได้ทำให้ผมโกรธหรือเกลียด หรืออาฆาตมาดร้ายหนังสือพิมพ์เลยแม้แต่น้อย มีแต่ความวิตกเพราะผมเองก็เป็นคนทำหนังสือพิมพ์ และได้ทำหนังสือพิมพ์มาก่อนคนที่ทำหนังสือพิมพ์อยู่ในปัจจุบันเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นไม่กี่คน เมื่อมีเลือดเนื้อเชื้อไขเป็นคนหนังสือพิมพ์อยู่เช่นนี้ เห็นอะไรไม่ดีก็ย่อมจะต้องเป็นห่วง ครั้น ห่วงถึงอนาคตหนังสือพิมพ์ในเมืองไทย" 263

263 สุกัญญา ตีระวนิช, 35 นักหนังสือพิมพ์อาวุโส, 2528 หน้า 46-47